

H. V. Clausen: Folkesproget i Sønderjylland.

(Fortsat.)

V.

Når vi nu skal følge hr. Adler op i Nordslesvig kommer vi til et land og folk, hvis forhold og forudsætninger vi danske forstår os meget mere på end en hvilken-somhelst Tysker. Vi færdes her i et rent dansktalende land, i hvilket de allerfleste hæderlige elementer og den langt overvejende del af den indfødte intelligens hører os til. En stakkels Tysker vil i disse egne — udenfor købstæderne — have lige så vanskeligt ved at finde sig tilrette, som om han kom til Vendsyssel eller Låland, i den grad er alt ham fremmed, først og fremmest sproget. Kun $\frac{1}{300}$ af den indfødte befolkning taler her tysk, og i mange sogne er sikkert ikke een af hundrede istand til at tale det tyske sprog. Til de sproglige og folkeejendommelige hindringer, en Tysker heroppe må kæmpe med, kommer den uvilje, hvormed størstedelen af befolkningen møder enhver, der kommer til den med tysk tunge og sind. For os danske åbner sig derimod døre og hjerter, og det er os overalt muligt at få de bedste oplysninger gennem de bedste folk. — Peter den store kunde få sine livegne til at springe ned fra Rundetårn, men Frederik IV. roste sig af, trygt at kunne lægge sig til hvile i hver hytte i sit

land. Tyskerne kan nok skaffe sig lystrede i Nordslesvig; børnene tør ikke i skolen nægte at synge de tyske sange, den unge mand bærer uden at kny den preussiske soldatertrøje, de danske ledere må bruge den fremmede tunge i byråd og amtsråd; men i hjemmet kommer man ind med det danske sprog, hvor tyskeren må stå udenfor. Med hvorliden tillid og venlighed bliver selv de præster og lærere, der i mange år har været i landet, mødte af folket. Jeg har hørt om en præst på Sundved, hvorledes han i 1889, 25-årsdagen for sit komme til sognet, sad i sin stue og græd; ikke een af hans menighed besøgte ham den dag og takkede ham for de 25 år. Det er en nemesis, der rammer de tyske embedsmænd heroppe; deres triumf med tysken i kirke og skole må købes med bitter sorg over, hvorlidet de har ævnet at udrette for kristendom, moral og oplysning, det der er præsters og læreres egenlige kald; de bædre iblandt dem må få en følelse af et forspildt liv.

Hr. Adler gør da heller ingen forsøg på at samle en sprogstatistik fra Nordslesvig „ude på landet“. De følehorn, han har strakt frem i nogle sogne, hvor endel hjemmetyskeri kunde give ham formodning om også at finde fremgang for det tyske sprog, har han draget tilbage igen og opgivet ævred efter de erfaringer, han der har gjort. Han har forsøgt sig i Hostrup sogn, sydøst for Tønder, og i de to sogne mellem Flensborg og Gråsten, Holbøl og Rinknæs. — Om Holbøl sogn har han fået den besked, at i de tre bylag Høkkerup, Holbøl og Vilsbæk taler 29 familier tysk og 7 bække sprog. I de øvrige byer i sognet, Hønsnap, Kelstrupskov, Ø. Gejl og Gejlå, tales intet tysk. Sognet har i det hele 1455 indbyggere, hvad der svarer

til c. 320 familier. Hr. Adlers oplysninger er så korrekte, som man kan forlange dem; efter min viden, der skyldes fire bosatte mænd i sognet, tales der tysk i 27 familier, men Adler tilføjer ikke, at de 9 hjem er embedsmænds og de 3 indvandrede. — I Rinknæs lader Adler 289 familier tale dansk og 22 tysk, hvad der heller ikke er overdrevent; af disse familier er efter mine hjemmelsmænd kun 7 indfødte. I Rinknæs henfører Adler ganske rigtig det tyske sprogs forholdsvise udbredelse til indvandring af tyskere, indflydelsen af større tysksindede grundejere og indkaldelse af tyske arbejdere. Omkring gårdejer Uslar på Buskmose, der er fra Hannover, samler sig således en gartner, en kusk, en skovfoged, en amtstjæner og sex arbejdere, alle derude fra. En væsenlig del i det tyske sprogs udbredelse her skyldes således denne mands bestræbelser. Af de syv indfødte *) tysktalende er een fra Kongeriget, det er en sønnesønssøn af biskop Balle. — I Hostrup tales efter

Adlers hjemmelsmand	min hjemmelsmand
tysk af 7 familier	9 familier
bægge sprog af 7 —	3 —

Af mine 9 med tysk sprog er 5 embedsmænd og 2 indvandrede. Min meddeler er sikkert den kyndigste og pålideligste mand i sognet, så jeg tør udgive min liste for fuldstændig korrekt; men forresten er afvigelsen mellem de to angivelser ikke stor; den kan bero på, at indsamlingen af oplysningerne er sket i forskellige år; af samme grund kan forskellighederne for opgivelserne i Holbøl forklares.

Efter det fejlslagne resultat i sognet, som Adler sikkert

*) Ved indfødte forstår jeg folk fra Nordslesvig og Kongeriget.

har valgt af hensyn til deres mange tyske stemmer ved valgene, har han ikke dristet sig videre ud på opdagelser i Nordslesvig, men indskrænker sig til slutninger uden statistisk begrundelse. Som et sogn, hvor han antager der må findes tysk tale, nævner han det for sit tyske sindelag bekendte Ravsted, der i 1891 ved rigsdagsvalget afgav 76 tyske stemmer mod kun 50 danske. Jeg kan bedrøve amtsdommeren ved at fortælle, af i dette sogn med 1039 indbyggere tales tysk i hjemmet af præst og gensdarm, af to indvandrede fra Østpreussen og to fra Angel; alle andre indvandrede har dansk hussprog. Af indfødte taler een gårdmand tysk til sine børn. Såmeget er det muligt at samle sammen af tysk tale i det mest tysksindede sogn i Nordslesvig. — Helt i almindelighed siger Adler: „Kun på få punkter begynder det tyske sprog ude på landet at overskride den nordlige grænselinje for det blandede sprogområde [hertil regner han landet lige op til linjen Bov-Aventoft], især på Sundved og i Slogs herred i Tønder amt.“ For Sundveds vedkommende begrundet hr. Adler sin antagelse på indvandringen af teglværksarbejdere fra Lippe-Detmold og på nærheden af Flensborg og Angel; ved Slogs herred tænker han på de mange hjemmetyskere. Jeg skal give de korrekte tal. I Sundveds 5 sogne (Ullerup, Såtrup, Dybbøl, Nybøl og Broager) taler af c. 2160 familier 74 tysk, deraf på Broager de 60, i de nordlige sogne 14. På Broager er det 13 embedsmænd, 30 indvandrede og 17 indfødte, i det øvrige land 7 embedsmænd, 2 indvandrede og 5 indfødte. *) I Slogs

*) Rent på skøn anslår Adler det tysktalende element i teglværks- og sømandsbyen Egernsund til 20—25 pct. I denne by med c. 230 familier taler 25 tysk (10 embedsmænd, 8 indvandrede, 7 indfødte) eller 11 pct.

herreds 6 sogne (Hostrup, Højst, Ravsted, Tinglev, Bylderup og Burkal) tales tysk i 63 hjem af c. 1550, nemlig hos 6 indfødte, 21 indvandrede og 36 embedsmænd. En af disse tyske embedsmænd er fra Sælland, en er gift med en dame fra København. Endvidere tales tysk til børnene i 5 embedsmandsfamilier, hos 1 indvandret og 10 indfødte.

Men det kunde jo være, at hr. Adler har fået sine folere ud på urette steder, og at andre egne i virkeligheden er mere fortyskede end de af hr. Adler særlig nævnte: Ravsted, Hostrup, Holbøl, Rinknæs og Broager (Egernsund). Jeg skal berolige mine danske læsere og befri tyskerne for at gøre sig yderligere ulejlighed. Efter mine beregninger tales der i disse sogne:

	med embedsmændene		uden embedsmændene	
	pct. dansk	pct. tysk	pct. dansk	pct. tysk
Rinknæs . . .	93	7	94	6
Holbøl	92	8	94	6
Broager . . .	94	6	96	4
Hostrup . . .	96	4	98	2
Ravsted . . .	97	3	98	2

Regner man ikke embedsmændene med, kommer intet sogn i Nordslesvig foruden de lige nævnte Rinknæs, Holbøl og Broager op over de 2 pct. tysk undtagen nedennævnte

	pct. tysk	
Åbenrå landsogn .	6	(væsenlig en forstad til Åbenrå)
Ris	5	(indvandring omkring Rødekrø)
Jels	5	(indfødte og indvandrede storbønder)
Gml. Haderslev .	4	(delvis forstad til Haderslev)
Hammelev	4	(indvandrede arbejdere på papirfabriken Kristiansdal)

	pct. tysk	
Hjortkær	3	} (i disse meget små sogne som i Jels).
Uge	3	
Frørup	3	
Hjerndrup	3	

I 57 af 110 sogne tales ikke et tysk ord, i 23 er 99 pct. dansktalende. Tages embedsstanden med, vil denne ganske vist bringe det tyske procenttal op, særlig ved jærnvejsstationerne og i sognene med grænsegensdamer. I Hvidding sogn f. ex. tales ikke et ord tysk af befolkningen selv, men 23 embedsmandsfamilier giver det tyske sprog 19 pct. Sognet er af de mindste; under 90 pct. dansk har med embedsstanden da desforuden kun Jægerup (84 pct.; Vojens grænsestation); i dette sogn tales tysk af en indvandret proprietær og hans indvandrede husmand og så af 34 post-, told- og jærnbanebetjente.

I Nordslesvigs landdistrikter under eet *) taler 693 familier af c. 25,300 tysk, hvoraf 405 hører til embedsmandsklassen, 200 er indvandrede og 88 indfødte. Udtrykkes forholdet i hundrededele, bliver det med embedsstanden 2,7 pct., uden den 1,2; drages også de indvandrede fra 0,36.

Disse tal fører højlydt, ja skrigende, beviset for Nordslesvigs danskhed; når så også folket selv vil hjem til Danmark, hvad ydermere vidnesbyrd behøver vi da for vor ret til dette land.

VI.

Med landdistrikterne i Nordslesvig kommer Tyskerne ingen vegne; de må holde sig til byerne. I dem findes

*) Ketting og Kejnæs fra regnede, som sikkert ikke vil bringe tallet op over 700.

fra gammel tid nogle tysktalende familier, i dem har skolen været tysk undtagen i tiden 1850—64, de har været sædet for en tyskdannet embedsstand før 1850 og for en langt talrigere rent tysk embedsklasse siden 1864. De tre største byer har haft en stærk belægning med soldater, af hvilke adskillige er blevet her efter tjenestetiden; desuden er der kommet en ikke ringe ren borgerlig indvandring siden 1864, og alle disse klasser har ved giftermål blandet sig med de indfødte lag.

For Haderslev, Tønder og Højer har jeg desværre endnu ikke fuldstændige meddelelser; for de øvrige byers vedkommende har jeg dem og jævntiller dem her med Adlers.

Kristiansfeld.

Adler:	pct.	Clausen:		
		pct.	pct. ÷ emb.	pct. ÷ emb. og indv.
dansk sprog har . . .	28	56	62	80
bægge — . . .	20 $\frac{1}{2}$	3	3	4
tysk — . . .	51 $\frac{1}{2}$	41	35	16

Haderslev.

Adler:	pct.	Clausen:
dansk sprog har . . .	77 $\frac{1}{2}$	Efter en foreløbig optælling der omfatter $\frac{3}{5}$ af byen,
tysk — . . .	22 $\frac{1}{2}$	taler med embedsmænd og
bæggesprog ermægtige 10		indvandrede c. 15 pct. tysk.

Lygumkloster.

Adler:	pct.	Clausen:
dansk sprog har . . .	80	86
bægge —	9	—
tysk —	11	14

Højer.

Adler:

	pct.
dansk sprog har	87
bægge —	6
tysk —	7*

Tønder.

Adler:

Havde 1885 805 husholdninger. Borgerlisten for 1889 giver 416 navne. Af disse bruger 181 højtysk**), 13 dansk og 222 bægge sprog. I den øvrige del af befolkningen, hvis bestand er vekslede og fornyes ved tilgang fra de staden omgivende for største delen dansktalende landdistrikter, er det danske sprog herskende i større grad, men er dog også i disse krese ved at tage af lidt efter lidt. Iøvrigt er man i alle borgerlige huse i Tønder bægge sprog mægtig.

Abenrå.

Adler:

Clausen:

(resultatet af skattelisten for 1891)

	pct.	pct.	pct. ÷ embedsm.	pct. ÷ de indiv.
dansk sprog har	41	77	83	92
bægge —	35	2	2	2
tysk —	24	21	15	6

Gråsten.

Adler:

20—25 pct. taler tysk, 75—80 pct. taler dansk.

*) Staatshandbuch nævner 10 embedsmænd.

**) Staatsh. nævner 58 embedsmænd.

Clausen:

	pct.	pct. ÷ embedsm.	pct. ÷ embedsm. og indv.
dansk sprog har	75	80	95
bægge —	4	5	3
tysk —	21	15	2

Sønderborg.

Adler:

Garnisonen fraregnet bruger $\frac{2}{3}$ af befolkningen dansk og $\frac{1}{3}$ tysk som omgangssprog; mindst 90 pct. kan tale bægge sprog.

Clausen (efter landdagsvalglisten 1888):

	pct.	pct. ÷ embedsm.	pct. ÷ embedsm. og indv.
dansk sprog har	74	80	89
bægge —	6	6	5
tysk —	20	14	6

Augustenborg.

Adler:

I halvdelen til to tredjedele af familierne bliver der til daglig i hjemmet talt dansk, men i den øvrige tredjedel til halvdelen tysk.

Clausen:

	pct.	pct. ÷ embedsm.	pct. ÷ embedsm. og indv.
dansk sprog har	75	89	91
bægge —	2	1	2
tysk —	23	10	7

Nørborg.

Adler:

Clausen:

	pct.	pct. ÷ emb.	pct. ÷ emb. og indv.
dansk sprog har . . .	85	93	96
bægge — . . .	8	2	2
tysk — . . .	7	5	2

Hvor kun een af parterne — Adler eller jeg — har nøjagtige opgivelser, får vel disse stå til troende, indtil modparten ævner at rokke dem; det gælder Adlers tal for Højer, der i og for sig ser ret antagelige ud, og mine tal for Gråsten, der passer nøje til Adlers skøn, og for Sønderborg og Augustenborg, hvor Adlers formodninger er mere afvigende fra mine positive oplysninger. De byer, vi have tilbage at slås om, er Kristiansfeld, Lygumkloster Åbenrå og Nørborg, hvor vi bægge møder med bestemte opgivelser, Haderslev, som Adler har et bestemt sprogforhold for, om hvilket jeg nedenfor vil vise, at det ikke er pålideligt, uden at jeg i øjeblikket kan sætte noget afgjort op derimod, og endelig Tønder, hvor Adler for den halve befolknings vedkommende kun møder med nogle almindelige ord.

Om Haderslev skal jeg kun bemærke, at foruden det, at mine erfaringer for $\frac{3}{5}$ af byen modsiger Adlers resultat, ligger det i forholdenes natur, at denne nordligste købstad, som er mindre udsat for tilstrømning sydfra og lettere for indvandring fra Kongeriget, som også Adler skildrer den, må være mindre fortysket end i de sydligere byer, og derpå går også kyndige mænds erfaringer ud foruden mine egne. Når derfor Åbenrå og Sønderborg i mine pålidelige beregninger kun møder med 21 og 20 pct. tysk, kan umulig Haderslev have 22½. Højest urimeligt er det, når Adler vil lade 90 pct. af Sønderborgs befolkning og hele borgerstanden i Tønder være bægge sprog mægtige, men kun 10 pct. i Haderslev. Tallet må for Haderslevs vedkommende være splittergalt, og dermed vækkes en mistanke over for de øvrige tals pålidelighed.

Om Kristiansfeld stammer mine meddelelser fra en anset mand i selve brødremenigheden, der har haft den

letteste adgang til at skaffe sig et overblik over den lille flækkes sprogforhold, og som af egen drift havde undersøgt disse, før jeg kom til ham for at bede ham hjælpe ved en optælling. Jeg vil derfor hævde mine tal som absolut rigtige. Forskellen ligger mindre i tallet på de tysktalende end i tallet på de tvesprogede, hvis rubrik Adler som tidligere påvist som oftest søger at udvide på bekostning af de dansktalendes langt over det tilbørlige. Det samme gælder om Åbenrå; her står Adler med 24 pct. tysktalende og jeg med 21; forskellen angår udstrækningen af de sprogblendedes klasse og ligger vel egenlig i definitionen af denne kategori. Jeg kan ikke tro andet, end at Adlers meddelelse har udvidet deres tal ved også at medtage dem, som ved lejlighed — f. ex. overfor øvrigheden — taler tysk. Adlers hjemmelsmand er netop en kommunal embedsmand. Mine hjemmelsmænd er ikke få, fra alle kanter af byen. Samme lyst gør sig vistnok også gældende ved Nørborg: henholdsvis 7 og 5 pct. tysktalende, men 8 og 2 tvesprogede og ved Lygumkloster: 11 og 14 men 9 og 0. Ved Tønder giver Adler kun sprogforholdene for den halve befolkning, og det for den mere velhavende del, hvortil embedsstanden hører og i hvilken der selvfølgelig tales mange gange mere tysk end i almenen, der med undtagelse af de indvandrede sikkert er ren dansktalende. Og i den halvdel af indbyggerne, Adler giver besked om, lader han tallet på de sprogblendede stige til det meningsløse, mens kun 13 borgerfamilier skal tale udelukkende dansk; det er af den slags ting, hvormed man slår sig selv på munden. Jeg kan sidde her i min stue i København og opregne mere end 13 velstående Tønderhjem, hvori sproget er udelukkende dansk,

skønt jeg ingensinde har givet mig af med at studere sprogforholdene i denne by nærmere. Men ganske vist skal det indrømmes, at man i denne tysksindede stad i videre krese taler tysk med børnene end i de andre nordslesvigske byer. Mens gadesproget blandt drengene i Åbenrå, Haderslev, Sønderborg, Grasten osv. er dansk, hører man meget tysk af drengene i Tønder. Pigerne står det allevegne værre til med. — Undertiden har Adler det uheld at slå sig selv på munden. Medens han på dette sted vil give det udseende af, at Tønder er en overvejende tysktalende by, fortæller han i omtalen af sognet Aventoft, at man i Tønder „i mange huse“ kun taler tysk. Heri ligger åbenbart, at dette er undtagelsen, og at det overvejende sprog er dansk. Og et andet sted lader han de frisiske bønder tale dansk, når de skal handle med prangere fra Tønder, skønt det unægtelig må være bønderne meget lettere at tale tysk end dansk; det lader altså til, at handelsmændene fra Tønder ikke kan tysk?

De nordslesvigske købstæder og flækker havde 1890 c. 28,000 indbyggere, hvoraf omtrent 5000 talte tysk; af disse hørte over fjerdedelen til de indfødtes klasse, resten til de indvandrede, særlig embedsmændenes.

VII.

Hvor stort bliver nu det samlede tal af dansktalende folk i Sønderjylland efter disse nye undersøgelser af Adler og anmelderen? På mit sprogekært fra 1889 har jeg anslået det til 160,000. Dette tal er for højt. Dels har jeg gjort summen af tysktalende i Nordslesvig for lav, dels var dette regnestykke udført på grundlag af folketællingen 1885, mens jeg nu i det store kan bruge folketællingen

for 1890, *) og i dette femår er udvandringen fra Nordslesvig af dansktalende stadig fortsat, uden at dog heldigvis de skadelige følger heraf yderligere øges ved en lige så stor indvandring af tysktalende, undtagen ved stationerne ved den siden 1885 åbnede Vestbane, Hvidding, Bredebro, Skærbæk og Visby. Talforholdet for øjeblikket, der gør krav på ikke at afvige mere end højst et par tusind til en af siderne fra det absolut rigtige, er dette:

Nordslesvig 135,000

Mellemslesvig:

a) i overvejende danske egne**) . 14,000

b) i overvejende tyske egne***). . 5000

154,000

I Nordslesvig findes c. 8000 tysktalende, hvoraf flertallet i embedsstanden og højst 2000 indfødte, i de overvejende danske dele af Mellemslesvig noget over 3000. — Sønderjylland indtil Ejderen havde 1890 413,000 indbyggere, hvoraf altså 37 pct. er dansktalende. Men tager vi landet i hele dets gamle udstrækning indtil Kongeå og Koldingfjord, forøges det danske element med 19,000, som vi i 1864 reddede omkring Ribe og i de 8 sogne syd for Kolding. Af 432,000 mennesker mellem Kongeå og Ejder bliver der så 173,000 med dansk tunge eller 40 pct. Af udvandringen fra Sønderjylland er imidlertid den del, der er gået til Kongeriget, ikke kommen udenfor dansk kultur og har selv kun kunnet tjæne til at styrke denne, og i Kongeriget findes over 20,000, der er fødte i Sønderjylland.

*) Til alle beregninger i det små har jeg derimod måttet bruge tællingen fra 1885.

**) med Kobbermøllen, uden Haselund og Bondelum.

***) med Flensborg by.

Dette bør man tage i betragtning, når man vil vurdere det krafttab, vor nationalitet har lidt siden 1864. Og af de 259,000 tysktalende i landet boer de 110,000 over et omraade — syd for Danevirke-Eckernførde og i Frisland —, som aldrig i historisk tid har været dansk af sprog. De 150,000, der bliver til rest, repræsenterer vort tab i en kamp, der har varet i hundreder af år.

Underlig nok har Adler ikke forsøgt at udregne det ligefremme tal for dansk og tysk, men har ladet sig nøje med at sammenstille indbyggertallet i hvad han kalder det danske, det blandede og det tyske sprogs område. Til det blandede område regner han alle byer og flækker i Nordslesvig og de ikke få egne i Mellemlesvig, hvor en ren dansk befolkning har tysk i kirken. Det danske sprogområde får hos ham 117,000 indbyggere, det blandede 49,000, det tyske 234,000. Det er et gammelt tysk fif. For Tyskere længere borte, der står fjærnt fra forholdene heroppe, går nemlig det blandede bælte og det tyske i eet, og som dansk betragter de kun befolkningen i det område, der har udelukkende dansk kirkesprog. I det stort anlagte værk „Länderkunde von Europa“, der skrives af Tysklands første geografer, angiver således professor Penck i Wien 1887 de dansktalendes tal i Nordslesvig til 110,000 sjæle. Helt ærligt sætter teksten til Andréés atlas 1887 tallet til 150,000.

VIII.

Der skyldes hr. Adler megen tak for det materiale, han har bragt tilveje til en sprogstatistik særlig for Mellemlesvigs vedkommende, hvor den ikke kunde gøres fra dansk side. Også den ærlighed bør fremhæves, hvormed for-

fatteren har lagt kårtene på bordet ved at give dette materiale ubearbejdet med hjemmelsmændenes egne ord, hvorved det bliver os muligt at sigte stoffet og ved at påvise de uoverensstemmelser, hans meddelere har gjort sig skyldig i, at bidrage til fastsættelsen af det rigtige. Men ikke mindst kan vi Danske sige amtsdommer Adler tak for det resultat, han har gjort sit til at lægge for dagen og som han selv med blødende hjerte må slå fast. Jeg vil anføre hans egne ord: „Dieser krieg [des Deutschthums] kann freilich bei der ausserordentlichen langsamkeit, mit welcher erfahrungsgemäss eine jede veränderung der volkssprache in einem sprachlichen grenzlande sich vollzieht, der natur der sache nach nur in einer ganz allmählichen, still und fast unbemerkt sich vollziehenden verschiebung der grenze der deutschen sprache, in erster linie der plattdeutschen mundart, nach norden hin bestehen. Diesem erfahrungssatze gegenüber erscheint ein zeitraum von 25 jahren als eine so winzige spanne zeit, dass von derselben eine irgendwie erhebliche änderung zu gunsten der deutschen sprache und kultur nicht erwartet werden darf.“

Med erfaringen fra Angel for øje havde Tyskerne gjort sig forhåbning om en rask fremgang for det tyske sprog, men de er blevet skuffet. Heraf den elegiske tone, som præger visse partier af hr. Adlers bog. Også af indførelsen af tysk skolesprog i Nordslesvig venter han sig ikke noget. „Det vil være tvivlsomt, om denne forholdsregel er egnet til at hidføre en væsenlig fremgang for det tyske folkesprog og derigennem en inderligere forbindelse med Tyskland.“ Den tyske presses forhåbning herom „må dog for en uvildig værdsættelse af de nordslesvigske

forhold vise sig som højst optimistisk farvet.“ Tværtimod, det vil kun tjæne Danskerne til at bevise, „at Nordslesvig er et under fremmed tysk åg skændigt hensmægtende land, hvis befolkning nu ved en systematisk tilintetgørelse af dets modersmål med vold og magt skal fortyskes.“ „Det er eders ord, herre, ikke mine.“

Hvorfor fører hr. Adler ikke sin tanke helt ud? Når Nordslesvig ikke i overskuelige tider kan fortyskes, hvad vil så Tyskerne med dette land? Tyskerne holder meget af at regne deres fædreland for en af de første kulturstater. Men sømmer det sig lidet for en kulturstat at handle barbarisk og inhumant, så sømmer det sig lige så lidt at handle meningsløst eller ulogisk. Hvortil al det spild af kræfter på en fåfængt germanisering, når dog, for at anvende nogle af Adler citerede ord om de danske sprogreskripter i Mellemslesvig: „Sagerne står sådan, at den hele i de forløbne år så møjsommeligt og med opbydelse af så megen energi, arbejde og konsekvens opførte bygning højst sandsynlig sporløst vilde forsvinde i løbet af en uge, når tvangen ophørte.“

Hr. Adler har været fornuftig nok til ikke at regne Nordslesvig udenfor byerne og flækkerne for andet end rent dansk. Dette tilfredsstillende imidlertid ikke tyske chauvinister, hvis anskuelser kan erfares gennem en anmeldelse af Adlers bog af en hr. Paul Langhans i det ansete tyske geografiske tidsskrift: „Petermanns Mitteilungen“. Han anker over, at ikke enhver kommune, hvor der blot findes een tysktalende familie, af Adler er bleven betragtet som blandet. Som eksempler anfører han Sønderballe i Hoptrup sogn, hvor af 67 familier 2 skal være tysktalende og 3 tale begge sprog. Sønderballe er en af de få kommuner i Nordslesvig, hvor der findes et tysksindet flertal indenfor gårdmandsklassen (6 tyske mod 4 danske). Mens for os hr. Langhanses tal er et vidnesbyrd om det tyske

sprogs afmagt i Nordslesvig på et sted med mange tysksindede, er tallenes meddeler selv forarget over, at ikke denne kommune gøres til sprogblandet. Undladelsen heraf kaldes et svagt punkt i Adlers arbejde, og hr. Langhans mener det nødvendigt at gå nærmere ind herpå „um etwaigen präntensionen der protestler, welche sich auf die karte eines von deutscher seite ausgehenden rein wissenschaftlichen, durchaus unparteiischen werkes stützen könnten, die spitze zu bieten.“ Du gode gud, den tyske videnskab og den stakkels toldbetjent og Angelbogårdmand, som taler tysk i Sønderballe. Hvilken værdig opgave for den tyske videnskab at underkaste sprogforholdene i Lemvig eller Storehedinge en grundig undersøgelse for mulig at finde en indvandret barbeer eller bagersvend, som taler tysk, og hvilken glæde for alle gode tyske patrioter, når en sådan er funden og Storehedinge eller Lemvig er bleven mærket som sprogblandet på hr. Langhanses sprogkårt!
